

Anders omgaan met scheidingsconflicten

Charlotte DECLERCK

Tim WUYTS

INHOUD

I.	Inleiding	178
II.	Enkele procedurele knelpunten in de praktijk	178
A.	Andere relatie, andere rechtbank?	178
B.	Echtscheidingsrecht: hoe sneller, hoe beter! En schriftelijk!	179
C.	Het verschil tussen theorie en praktijk ... één opgerichte familierechtbank vs. verschillende procedures voor verschillende kamers van de familierechtbank en voor verschillende rechters	180
D.	Persoonlijke verschijning van de partijen in die gevallen waarin de zitting "uitsluitend" aan de instaatstelling van de zaak wordt besteed	180
E.	Hoorrecht van het minderjarige kind	180
F.	Maatregelen op grond van artikel 19, derde lid Ger.W.	181
G.	Het gewijzigde artikel 1321 Ger.W.	181
H.	De rol van de magistraat in het kader van de homologatie van een overeenkomst in familie zaken	182
I.	Mededeling van het vonnis aan de raadslieden: om ter eerst naar de griffie!	182
J.	<i>Last but not least</i> ... de houding van de raadslieden	182
III.	Besluit – Kan het ook anders?	182

I. Inleiding

1. Naar aanleiding van het tienjarig bestaan van de Faculteit Rechten van de Universiteit Hasselt organiseerde de eenheid Contracten-, personen-, familie- en familiaal vermogensrecht van de Onderzoeksgroep Overheid en Recht een studienamiddag over anders omgaan met scheidingsconflicten. Deze studienamiddag vond plaats op donderdag 25 april 2019 in Hasselt.

2. Dit dubbelnummer van T.Fam. is een themanummer dat de voordrachten die tijdens deze studienamiddag aan bod zijn gekomen bundelt en aanvult met een geannoteerd vonnis i.v.m. het horen van kinderen in een scheidingsprocedure. In dit editoriaal geven wij eerst weer welke procedurele aspecten het conflict tussen de partners in de praktijk vandaag doen escaleren en pleiten wij voor een herdenking van de wijze waarop een tweerelatie kan worden ontbonden. Vervolgens licht Eric Lanckswert in een doctrinebijdrage het belang toe van de multidisciplinaire aanpak van scheidingsproblemen en brengt hij het bestaande aanbod van werkmethodes, diensten en samenwerkingsverbanden in kaart. Vier van deze

nieuwe werkwijzen kwamen tijdens deze boeiende studienamiddag via interactieve workshops aan bod, namelijk collaboratieve onderhandelingen, eigenkrachtconferenties, het inzetten van psychologisch geschoolde gerechtsdeskundigen en het project trajectbemiddeling bij de rechtbank eerste aanleg Limburg. Nele De Keyzer, Aurélie Cassiers en Céline Jaspers maakten van drie van deze vier workshops een verslag dat onder de rubriek mededelingen van dit nummer is opgenomen. Collaboratieve onderhandelingen komen aan bod in de doctrinebijdrage van Eric Lanckswert.

II. Enkele procedurele knelpunten in de praktijk

A. Andere relatie, andere rechtbank?

3. Het is de verdienste van de wetgever geweest dat alle zaken met betrekking tot gemeenschappelijke kinderen op dezelfde wijze worden behandeld, ongeacht of de ouders gehuwd zijn of waren, feitelijk of wettelijk hebben samengewoond, ja zelfs ongeacht of zij *überhaupt* een relatie hebben gehad. De familierechtbank is bevoegd.

Dit geldt ook voor alle andere geschillen die tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden kunnen ontstaan, maar niet voor alle andere geschillen die tussen feitelijk samenwonenden kunnen ontstaan. In dit laatste geval is de familierechtbank niet bevoegd. Feitelijke samenwoners in een verstoorde gezinssituatie kunnen dan ook geen beroep doen op de procedure van de voorlopige maatregelen bij de familierechtbank zoals die bestaat voor echtgenoten (art. 223 BW; art. 1253ter/5 en 1280 Ger.W.) en wettelijk samenwonenden (art. 1479 BW; art. 1253ter/5 Ger.W.), maar moeten een beroep doen op de gemeenschappelijke kortgedingprocedure bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg overeenkomstig artikel 584, eerste lid Ger.W.¹

Nochtans werken de maatregelen met betrekking tot de gewezen samenwonenden en de maatregelen met betrekking tot hun gemeenschappelijke kinderen veelal op elkaar in, waardoor het aangewezen is dat

1. Het Grondwettelijk Hof oordeelde dat hier geen schending van het gelijkheidsbeginsel voorligt. Zie GwH 19 januari 2017, nr. 1/2017; GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017; GwH 7 juni 2018, nr. 69/2018.

de familierechtbank het globale pakket aan maatregelen zou kunnen bevelen. De huidige bevoegdheidsverdeling heeft zo niet alleen een kostenverhogend, maar ook een conflictbevorderend gehalte.

B. Echtscheidingsrecht: hoe sneller, hoe beter! En schriftelijk!

4. Daar waar de feitelijke samenwoning eenvoudig op gelijk welk ogenblik, onvoorwaardelijk, zonder enige opzegging, formaliteit of procedure door elk van beide partners kan worden beëindigd en de wettelijke samenwoning eenvoudig kan worden beëindigd door het afleggen van een gemeenschappelijke of eenzijdige verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, geldt niet hetzelfde voor de wijze waarop het huwelijk kan worden beëindigd. Hiertoe is steeds een rechterlijke uitspraak vereist. De echtscheiding moet door een rechter worden uitgesproken.

5. De echtscheidingsprocedure werd in België doorheen de tijd meermaals hervormd en radicaal gewijzigd. Hierbij is het oordeel van de wetgever altijd geweest dat de echtscheidingsprocedure geen bijkomend leed mag veroorzaken.² Scheiden is altijd moeilijk, maar het kan niet de bedoeling zijn om het vechtedrag nog te versterken door de echtscheidingsprocedure zelf.

6. Bij deze opeenvolgende hervormingen van het echtscheidingsrecht werd echter nooit afgestapt van het klassieke conflictoplossingsmodel, in Nederland ook nog *toernooimodel* genoemd. Indien één echtgenoot de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk vordert, wordt de procedure ingeleid via een verzoekschrift op tegenspraak of via dagvaarding en worden echtgenoten als het ware door het procesrecht gedwongen tot het innemen van standpunten tegenover elkaar. Zo verdwijnt soms de nog bestaande overeenstemming op bepaalde aspecten volledig naarmate het proces vordert en de strijd toeneemt.

7. Vanuit de idee dat de echtscheidingsprocedure geen bijkomend leed mag veroorzaken, is de wetgever van oordeel geweest dat de echtscheiding dan maar zo snel en zo eenvoudig mogelijk moet kunnen verlopen. Dit heeft met zich meegebracht dat de echtscheidingsprocedure vandaag wordt gekenmerkt

door snelheid en een hoofdzakelijk schriftelijk karakter.

Wat de snelheid betreft, vloeit dit mede voort uit de basisdoelstelling van de wet van 27 april 2007, namelijk een waarachtig 'recht op echtscheiding' waarborgen.³ De wetgever is ervan uitgegaan dat het huwelijk geen star instituut meer is, maar een *sui-generis*-pact dat dag na dag wordt hernieuwd in functie van de liefde: verdwijnt deze bij minstens een van de echtgenoten, dan moet ook het huwelijk op een gemakkelijke manier kunnen worden ontbonden.⁴ België heeft zo een van de meest snelle echtscheidingsprocedures. De snelheid van de echtscheidingsprocedure heeft evenwel niet zozeer met zich meegebracht dat het conflict tussen de partners wordt vermeden of de-escalereert maar wel dat het conflict wordt uitgesteld en ten volle tot uiting komt op een later tijdstip, namelijk ter gelegenheid van de maatregelen met betrekking tot de kinderen, de onderhoudsuitkering na echtscheiding en/of de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogen. Met andere woorden, het gevecht duurt nog altijd even lang als vroeger, maar werd verplaatst van de echtscheiding zelf naar de gevolgen ervan.

Wat het hoofdzakelijk schriftelijke karakter van de echtscheidingsprocedure betreft, komt dit vooral tot uiting in de afschaffing van de verplichte persoonlijke verschijning van de partijen.⁵ De algemene verplichting tot de persoonlijke verschijning werd als tijdrovend, belastend en nutteloos ervaren. Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 5 april 2011 werd er nochtans op gewezen dat "*met deze wet een echtgenoot niet alleen aan zijn echtgenoot die hij in de steek heeft gelaten onvoorwaardelijk de echtscheiding kan opdringen van zodra er één jaar feitelijke scheiding is maar bovendien ook zijn echtgenoot, die misschien ontredder is achtergebleven, zelfs niet meer onder ogen moet komen voor de rechter*".⁶ Een en ander kan dan ook het sluimerende conflict tussen de partners stimuleren. Dit belet echter niet dat de rechter de echtgenoten verplicht persoonlijk te verschijnen en dit op verzoek van een echtgenoot, het Openbaar Ministerie of ambtshalve (art. 1255, § 6, eerste lid Ger.W.). Bovendien is deze bijzondere regeling beperkt tot de echtscheidingsvordering zelf (*infra* nr. 9).

2. T. WUYTS, "Ontwikkelingen inzake echtscheiding op wetgevend vlak" in G. VERSCHELDEN (ed.), *Echtscheiding in Gandaius*, Verslagboek XXXVIste Postuniversitaire cyclus Willy Delva, Mechelen, Kluwer, 2010, 241-293.

3. Wet 27 april 2007 betreffende de hervorming van de echtscheiding, *BS* 7 juni 2007, i.w.tr. 1 september 2007. Zie o.a. *Parl.St.* Kamer 2005-2006, nr. 51-2341/1; F. SWENNEN, "Doelstellingen van de hervorming. De echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHELDEN (eds.), *De hervorming van het echtscheidingsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 6, nr. 6 e.v.

4. P. SENAËVE en C. DECLERCK, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2017, 576, nr. 1914.

5. Wet 5 april 2011 tot wijziging van het Ger.W. wat de persoonlijke verschijning en de poging tot verzoening bij echtscheiding betreft en tot invoering van een kennisgeving over het bestaan en het nut van bemiddeling in echtscheidingszaken, *BS* 16 juni 2011; wet 25 mei 2018 tot vermindering en herverdeling van de werklast binnen de rechterlijke orde, *BS* 30 mei 2018.

6. *Hand.* Kamer 2010-2011, CRABV 53 PLEN 021, 36 (Schoofs), aangehaald in P. SENAËVE, "Afschaffing van de verplichte persoonlijke verschijning in de echtscheidingsprocedure. Commentaar bij de wet van 5 april 2011", *T.Fam.* 2011, (208) 209, nr. 4.

C. Het verschil tussen theorie en praktijk ... één opgerichte familierechtbank vs. verschillende procedures voor verschillende kamers van de familierechtbank en voor verschillende rechters

8. Vandaag kunnen of moeten in een echtscheidingsdossier afzonderlijke procedures voor verschillende kamers van de familierechtbank worden gevoerd, namelijk voor de maatregelen (1), de echtscheiding zelf (2), de eventuele onderhoudsuitkering na echtscheiding (3) en de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogen (4). De oprichting van de familierechtbank door de wet van 30 juli 2013 heeft dus niet met zich meegebracht dat een en dezelfde rechter het volledige echtscheidingsdossier behandelt. Ook al lijken de aan een rechter voorgelegde geschilpunten rondom één gezin afzonderlijke problemen die met afzonderlijke beslissingen kunnen worden opgelost, in de praktijk blijkt er nochtans vaak een grote samenhang. Dit brengt met zich mee dat dergelijke geschillen eigenlijk niet los van elkaar door een rechter behandeld kunnen of zouden moeten worden. Nochtans gebeurt dit wel.⁷ Dit kan als dusdanig een conflictescalierend effect hebben.

D. Persoonlijke verschijning van de partijen in die gevallen waarin de zitting “uitsluitend” aan de instaatstelling van de zaak wordt besteed

9. Daar waar voor de echtscheidingsvordering zelf de algemene verplichting tot de persoonlijke verschijning van de partijen werd afgeschaft (*supra* nr. 7), geldt dit niet ingeval zij, naast deze echtscheidingsvordering, voorlopige maatregelen vorderen die betrekking hebben op de minderjarige kinderen (omtrent het ouderlijk gezag, de verblijfsregeling, het recht op persoonlijk contact en de onderhoudsverplichting van de ouders). In dit geval moeten de partijen in persoon aanwezig zijn op de inleidingszitting, de latere zittingen waarop de vragen aangaande de kinderen worden besproken en de pleitzittingen (art. 1253ter/2, tweede lid Ger.W.). Aangaande andere voorlopige maatregelen, meer bepaald met betrekking tot de afzonderlijke verblijfplaatsen van de echtgenoten of met betrekking tot de onderhoudsverplichtingen tussen de ouders, is de persoonlijke verschijning verplicht voor de inleidingszitting (art. 1253ter/2, eerste lid Ger.W.).

De verplichte persoonlijke verschijning van de partijen in die gevallen waarin de inleidingszitting uitsluitend aan de instaatstelling van de zaak wordt besteed, stuit op onbegrip in hoofde van de partijen en hun raadslieden en werkt frustratie en dus ook conflict in de hand. Dit onbegrip, zo deelden verschillende advocaten mee, is des te groter wanneer voor de rechtbank

Limburg een familiale procedure wordt gevoerd waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn, omdat aldaar het systeem van de zgn. *dubbele inleiding* wordt aangewend (“trajectbemiddeling”). Op de eerste inleidingszitting moeten partijen (en hun raadslieden) verplicht in persoon aanwezig zijn om een gesprek te voeren met een trajectbemiddelaar. Na het voeren van dit gesprek moet aan de rechter worden meegedeeld of er een bemiddeling zal worden gevolgd dan wel of de zaak moet worden behandeld. Kiest men niet voor bemiddeling, dan wordt de zaak in principe niet meteen behandeld maar wordt ze verwezen naar de bevoegde kamer. Ook dan moeten de partijen opnieuw in persoon aanwezig zijn om in vele gevallen te laten vaststellen dat de zaak niet in staat is en moet worden uitgesteld. Vervolgens moeten zij opnieuw in persoon verschijnen voor de latere zittingen waarop de vragen aangaande de kinderen worden besproken en de pleitzittingen.

Opgemerkt moet worden dat een inleidingszitting die uitsluitend wordt besteed aan de instaatstelling van de zaak niet langer mogelijk is sinds de wet van 15 juni 2018.⁸ Luidens artikel 1253ter/1, § 2 Ger.W. moet de rechter de partijen immers bevragen over de wijze waarop zij getracht hebben hun geschil op minnelijke wijze op te lossen. De wetgever heeft doelbewust gewild dat de praktijk waarop inleidingszittingen worden ingevuld als traditionele burgerlijke zaken met het vastleggen van kalenders en het doorverwijzen naar de bodemkamer ophouden en dat deze zitting nuttig wordt besteed.

E. Hoorrecht van het minderjarige kind

10. De positie van het minderjarige kind in het gerechtelijke scheidingsproces is en blijft een heikel punt. Eerst en vooral is een fundamenteel verschil op te merken tussen de echtscheidingsprocedure op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk en de echtscheidingsprocedure op grond van onderlinge toestemming. Daar waar in het raam van een echtscheidingsprocedure op grond van onherstelbare ontwrichting elke minderjarige boven twaalf jaar een inlichtingsformulier wordt toegezonden over zijn recht om gehoord te worden, geldt deze verplichting niet in het raam van een echtscheidingsprocedure op grond van onderlinge toestemming.⁹ Nochtans kan worden verdedigd dat, gezien het in beide gevallen het kind zelf rechtstreeks aanbelangt (cfr. art. 12 IVRK), alle minderjarigen boven twaalf jaar hierover zouden moeten worden geïnformeerd. Toch moet een en ander opnieuw worden genuanceerd. De afwezigheid van deze verplichting betekent niet dat het minderjarige kind nooit zou kunnen worden gehoord in het raam van een echtscheidingsprocedure op grond

7. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit het management van de rechtbank betreft, wat een verantwoordelijkheid is van de korpschef. Het motief daartoe is o.a. specialisatie in bepaalde conflicten (bv. begroting onderhoudsbijdrage) die zou leiden tot een snellere en betere behandeling.

8. Wet 15 juni 2018 tot wijziging van art. 375bis van het BW en de art. 1253ter/1, 1253ter/3 en 1253quater van het Ger.W., BS 2 juli 2018.

9. Zie hierover P. SENAËVE, “Het hoorrecht van minderjarigen” in P. SENAËVE (ed.), *Handboek Familieprocesrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2017, 421, nr. 805.

van onderlinge toestemming. De familierechtbank kan immers *ambtshalve* beslissen de minderjarige op te roepen om te worden gehoord. Bijgevolg kan de familierechtbank ook hiertoe overgaan nadat de minderjarige (ongeacht zijn leeftijd), het OM of een ouder hierom zouden hebben verzocht.¹⁰

11. De leeftijdsgrens van 12 jaar kan als dusdanig ook voor moeilijkheden in de praktijk zorgen. Bepaalde familierechters horen de minderjarige beneden twaalf jaar niet indien een procespartij dit verzoek heeft geformuleerd. De zaak wordt dan in bepaalde gevallen uitgesteld tot wanneer de minderjarige de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt zodat hem of haar een inlichtingsformulier kan worden toegezonden. Of een ouder zet het kind onder druk om zelf een brief naar de rechter te schrijven met verzoek om te worden gehoord.

12. *Iedereen heeft behoefte aan erkenning. Zolang je niet gehoord wordt, blijf je schreeuwen.*¹¹ Uit de jaarverslagen van het Kinderrechtencommissariaat blijkt dat ouders vaak het gevoel hebben dat de rechter niet genoeg tijd neemt/heeft om zich in de situatie te verdiepen. Ze hebben het gevoel dat de rechter er een routinekwestie van maakt. De rechter zou te weinig doordacht en zonder kennis van zaken een regeling uitspreken. Er zou te weinig worden gekeken naar de haalbaarheid van een week/week regeling en naar de concrete impact op het leven van hun kinderen. Ook het minderjarige kind zelf heeft vaak het gevoel niet daadwerkelijk te worden gehoord door de rechter: *“Rechters nemen niet altijd de tijd om kinderen hun verhaal te laten doen of hebben niet altijd de juiste vaardigheden. Kinderen geven aan in een wip weer buiten te staan. Of hebben het gevoel dat er niet echt naar hen geluisterd werd of dat ze in een bepaalde richting worden gestuurd”*.¹²

13. Verder worden vanuit de advocatuur ook de afwezigheid van bijstand door een vertrouwenspersoon en de onduidelijkheden omtrent de verslaggeving als elementen aangehaald die het conflict verder in de hand kunnen werken. Ook magistraten worstelen met dit laatste.

F. Maatregelen op grond van artikel 19, derde lid Ger.W.

14. Ingeval de familierechtbank op grond van artikel 19, derde lid Ger.W. maatregelen beveelt, is er in principe, tenzij de rechter *ambtshalve* of op verzoek van een van de partijen anders bepaalt, slechts

uitgesteld hoger beroep mogelijk (art. 1050, tweede lid Ger.W.). In zoverre de rechter maatregelen beveelt die door de beslissingen ten gronde niet voor het verleden kunnen worden ongedaan gemaakt, zoals beslissingen inzake de verblijfsregeling van de kinderen, worden in de praktijk terecht vragen gesteld bij het uitstel van het hoger beroep. Hoewel juridisch een voorlopige maatregel, komt dit *de facto* neer op een definitieve maatregel. De rechter zou in zoverre deze maatregelen *de facto* onomkeerbaar zijn, met toepassing van artikel 1050, tweede lid Ger.W. onmiddellijk hoger beroep moeten toelaten.¹³ Gebeurt dit niet, dan stimuleert deze gang van zaken het conflict tussen de partners.

G. Het gewijzigde artikel 1321 Ger.W.

15. Door de wet van 21 december 2018 werd de verantwoordings- en motiveringsplicht van de alimentatierechter, zoals ingevoerd door de wet van 19 maart 2010 tot objectivering van onderhoudsbijdragen voor kinderen, uitgebreid naar de overeenkomsten aangaande onderhoudsbijdragen voor minderjarige of studerende meerderjarige kinderen.¹⁴ Overeenkomstig het gewijzigde artikel 1321, § 1, tweede lid Ger.W. moet elke overeenkomst het bedrag van de onderhoudsbijdrage verantwoorden in het licht van alle componenten die de rechter verplicht in zijn vonnis moet vermelden, of van een deel ervan, en dit op basis van de verklaringen van de partijen. Bovendien moet de overeenkomst voor de bestanddelen die in aanmerking worden genomen verduidelijken op welke wijze deze bestanddelen in aanmerking werden genomen. Met andere woorden: de partijen zijn ertoe gehouden een beredeneerde uitleg te geven over hoe zij tot het conventioneel bepaalde bedrag van de onderhoudsbijdrage zijn gekomen. De toepassing van deze bepaling in de praktijk doet heel wat vragen rijzen bij advocaten en notarissen en zou aanleiding geven tot nieuw conflict bij het vaststellen van de onderhoudsbijdrage. De toekomst zal dit uitwijzen.

16. Het gewijzigde artikel 1321 Ger.W. trad in werking op 10 januari 2019 en is van toepassing op alle overeenkomsten aangaande onderhoudsbijdragen voor minderjarige en studerende meerderjarige kinderen die gesloten worden vanaf 10 januari 2019. De vóór 10 januari 2019 gesloten overeenkomsten worden niet door het gewijzigde artikel 1321 Ger.W. beheerst.¹⁵ Nochtans nodigen de familierechtbanken ook in dit geval de partijen uit om hun overeenkomst op dit punt aan te vullen en te verduidelijken. Dit wordt niet door de wet geschraagd. Dit stuit op onbegrip van

10. De vraag rijst evenwel in welke mate dit in de praktijk wordt gedaan.

11. Aangehaald in de verslagen van het Kinderrechtencommissariaat; zie www.kinderrechtencommissariaat.be.

12. Jaarverslag Kinderrechtencommissariaat 2017-2018, *Hoe rekbaar is het kind?*, p. 103.

13. Zie B. VANLERBERGHE, “Het hoger beroep tegen uitspraken van de familierechtbank” in P. SENAËVE (ed.), *Handboek Familieprocesrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2017, 501, nr. 944.

14. Wet 21 december 2018 houdende diverse bepalingen van justitie, BS 31 december 2018.

15. Zie P. SENAËVE, “Wijzigingen aangaande de onderhoudsbijdragen en de bijdragen in de buitengewone kosten voor kinderen. Commentaar bij titel 6 van de wet van 21 december 2018”, *T.Fam.* 2019, 86, nr. 37.

de partijen en hun raadslieden omdat zij het debat moeten heropenen – terwijl de overeenkomst reeds was gesloten – en op deze manier nieuwe conflicten kunnen doen ontstaan.

H. De rol van de magistraat in het kader van de homologatie van een overeenkomst in familiezaken

17. De vraag rijst welke rol de rechter daadwerkelijk heeft in het kader van de homologatie van een overeenkomst in familiezaken en meer bepaald hoe ver de controle op het belang van het kind reikt. Vaak wordt er systematisch gehomologeerd vanuit de opvatting dat het beter is dat ouders overeenkomen dan dat er geen overeenkomst is. Maar wat dan met de stem van het kind?

I. Mededeling van het vonnis aan de raadslieden: om ter eerst naar de griffie!

18. Vandaag wordt het vonnis in de regel uitsluitend per gewone post aan de raadslieden meegedeeld en dus niet digitaal. Dit heeft tot gevolg dat het soms een aantal dagen duurt voor de partijen daadwerkelijk kennis hebben van het vonnis, tenzij de raadslieden het vonnis eerder op de griffie gaan inkijken. Dit laatste brengt dan met zich mee dat de ene partij het vonnis kent voor de andere partij en men zo voor onaangename verrassingen kan komen te staan, hetgeen conflictbevorderend werkt of kan werken. In Antwerpen en Gent staat men op dit punt al enigszins verder: wie een conclusie of stukken heeft overgemaakt met e-deposit krijgt het arrest via dezelfde weg opgestuurd de dag dat het wordt uitgesproken.

J. Last but not least ... de houding van de raadslieden

19. De houding van de raadslieden kan het conflict tussen de partijen soms ook in de hand werken. Zo zouden bepaalde advocaten niet alleen de vertrouwelijkheid van de bemiddeling in hun besluiten miskennen maar ook stevast weigeren om relevante stukken mee te delen, dit minstens om tijd te winnen. Wat ook vaak frappeert, is het gebrek aan bemiddelingsgezindheid van bepaalde advocaten. Zij houden bijvoorbeeld ter zitting de hand voor de mond van hun cliënten indien die iets willen zeggen, uit vrees om iets verkeerd te zeggen of desnoods uit vrees om te toegeeflijk te zijn. Ook in conclusies wordt nog veel te vaak onnodig kwetsend taalgebruik gehanteerd. Dit is bijzonder ergerlijk en vergroot uiteraard het conflict.

III. Besluit – Kan het ook anders?

20. Het schril contrast tussen de wijze waarop de feitelijke en wettelijke samenwoning kan worden beëindigd enerzijds en het huwelijk anderzijds zal vandaag wellicht voor paren een overweging zijn om niet te huwen. De gedachte een echtscheidingsprocedure te moeten doorlopen waarbij noodzakelijkerwijze een rechter de echtscheiding moet uitspreken, schrikt danig af. Dit is te betreuren, nu het huwelijk een sterkere bescherming aan partners biedt. Bovendien, zo werd vastgesteld, vergroot het echtscheidingsrecht, zowel *in globo* door de gerechtelijke scheidingsprocedure als dusdanig als punctueel, het conflict tussen de partners. De wetgever heeft weliswaar reeds verschillende pogingen ondernomen om het echtscheidingsrecht te humaniseren en heeft daarbij ook de nadruk gelegd op het belang van bemiddeling, maar dit blijkt niet voldoende te zijn.

21. De wijze waarop de tweerelatie kan worden beëindigd, vergt onzes inziens dan ook een globale herdenking waarbij onder andere de volgende vragen moeten worden beantwoord:

- Is het verschil tussen de wijze waarop het huwelijk, de wettelijke en feitelijke samenwoning kan worden beëindigd vandaag nog gerechtvaardigd?
- Kan vandaag nog worden gerechtvaardigd dat de echtscheiding steeds en in alle gevallen moet worden uitgesproken door een rechter? Een blik over de grenzen leert ons dat in vele rechtsstelsels de ‘administratieve echtscheiding’ reeds werd ingevoerd.¹⁶ Welke voorwaarden moeten hieraan worden gekoppeld?
- Moet de wetgever de rechter een ander conflictoplossingsmodel aanreiken? Zo ja, hoe kan de procedure meer worden gericht op de-escalatie en op empowerment van de scheidende partners en hun kinderen?¹⁷
- Welke stem moet het minderjarige kind hebben? Is een onderscheid al naargelang de ouders zelf een overeenkomst bereiken dan wel de rechter het geschil beslecht vandaag nog gerechtvaardigd? Moet een verplicht ouderschapsplan worden ingevoerd en zo ja, op welke wijze moet of kan het kind worden betrokken?

Vele vragen aldus, maar vaak met nog weinig wetenschappelijk onderbouwde antwoorden. Hoog tijd dus voor verder wetenschappelijk onderzoek zodat de wetgever deze resultaten ter harte kan nemen.

22. Een blik over de grenzen kan ons hierbij inspireren. Anders omgaan met scheidingsconflicten is in Nederland een brandend actueel thema.¹⁸ In navolging

16. Zie hierover A. DUTTA, D. SCHWAB, D. HENRICH, P. GOTTWALD en M. LOHNIG (eds.), *Scheidung ohne Gericht? Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Bielefeld, Gieseking, 2017, 369 p.
17. Zie ook het Nederlandse Verslag “Scheiden ... en de kinderen dan? Agenda voor actie en het Uitvoeringsprogramma Scheiden zonder Schade, te raadplegen via www.rijksoverheid.nl.
18. Zie in dit verband C. DECLERCK, “Leave a light on. Scheiden zonder schade voor kinderen”, *T.Fam.* 2018, 94-95 met verwijzingen aldaar.

van het verslag “Scheiden ... en de kinderen dan?” en het Uitvoeringsprogramma Scheiden zonder Schade¹⁹ kondigde minister van Justitie Dekker verschillende plannen aan om de gerechtelijke scheidingsprocedure om te vormen.²⁰ Zo worden eerst en vooral, in samenspraak met het Programma Scheiden zonder Schade, experimenten ontwikkeld waarbij het bereiken van een duurzame oplossing het uitgangspunt is. De experimenten zien in het bijzonder toe op gemeenschappelijke toegang tot de rechter. In plaats van een verzoekschriftprocedure waartegen verweer kan worden gevoerd, is het idee om één gezamenlijk inleidend processtuk te hebben, met daarin ook de punten

waarover geen overeenstemming bestaat. Niet iedereen is even enthousiast. Zo uitte de Vereniging van Familie- en erfrecht Advocaten Scheidingsmediators (vFas) reeds haar bezorgdheid.²¹ Daarnaast wordt bekeken hoe een vorm van (gekwalficeerde) gezinsverteenwoordiger hierbij een rol kan spelen. Verder is kleinschalig gestart met het ontwikkelen van een onlinekeuzehulp voor scheidingen. Het doel bestaat erin een onafhankelijke betrouwbare gids te creëren die de weg wijst naar de dienstverlener die het best past bij de persoonlijke situatie van de rechtzoekende. De gerichte en daadkrachtige aanpak van deze problematiek in Nederland dwingt respect en bewondering af.

19. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/07/01/tk-uitvoeringsprogramma-scheiden-zonder-schade-2019>.

20. Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/07/12/tk-voortgangsbrief-programma-rechtsbijstand>.

21. Zie <https://www.advocatenblad.nl/2019/07/17/grote-zorg-bij-vfas-over-plannen-dekker/>.

